

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

- Dansk Numismatisk Forening • Føroya Myntsavnarafelag • Myntsafnarafélag Íslands •
- Norsk Numismatisk Forening • Numismatiska Föreningen i Åbo • Skånes Numismatiska Förening •
- Numismatiska samlingarna, Finlands nationalmuseum • Den kgl. Mønt- og Medaillesamling •
- Kungl. Myntkabinettet • Lunds Universitets Historiska Museum • NTNU Vitenskapsmuseet •
- Myntkabinettet, Universitetet i Oslo • Suomen Numismaattinen Yhdistys •
- Svenska Numismatiska Föreningen • Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger •
- Uppsala universitets myntkabinett • Numismatiska Forskningsgruppen •
- Myntsafn Seðlabanka og Þjóðminjasafns •

*Er Øresund en forskningsbarriere?
– detektorarkæologi og mønter
på Sjælland og i Skåne*

*Slitage av stampar och präglingsperioder
- Exempel från frihetstidens 1 ören*

*Engelska silvermynt överpräglade
med Kongsberg-stampar*

Nr. 4 • Oktober 2026

MØNTER • MEDALJER • SEDLER KØB • SALG • AUKTIONER

Med vores fire afdelinger i Norge og Danmark, er vi blandt nordens største mønthandlere, og vi er markedsledende på numismatiske katalogauktioner i Norden.

NORGE

OSLO: Elisenbergveien 35, 0265 Oslo • Pb. 3003 Elisenberg, 0207 Oslo
+47 22 41 60 00 • kontakt@oslomyntgalleri.no
HAUGESUND: Øvregata 226, 5525 Haugesund • Pb. 4043 Storasund,
5506 Haugesund • +47 90 88 77 66 • eirik@oslomyntgalleri.no
BERGEN: Øyvind Rykke • +47 95 17 53 70 • oyvind@oslomyntgalleri.no

www.oslomyntgalleri.no

DANMARK

ÅRHUS:
Klamsagervej 35 ST,
DK-8230 Åbyhøj
+45 21 21 47 99
mm@oslomontgalleri.dk

www.oslomontgalleri.dk

VI AFHOLDER OGSÅ NETAUKTIONER!

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad er udgivet siden 1936 af Nordisk Numismatisk Union. Udkommer i 2026 med fire numre: januar, marts, september og oktober.

Ikke medlemmer kan tegne abonnement ved henvendelse til Roland Falkensson: roland.falkensson@gmail.com

Redaktion:

Hovedredaktør:

Frida Ehrnsten

frida.ehrnsten@kansallismuseo.fi

Ansvarlig over for presseloven:

Formand for Dansk Numismatisk

Forening, Michael Wagner Christiansen.

Lokalredaktioner:

Møntkabinetterne i de enkelte lande

Norge:

Håkon Roland,

hakon.roland@khm.uio.no

Island:

Hrönn Konráðsdóttir

hronn.konradsdottir@thjodminjasafn.is

Sverige:

Cecilia von Heijne

Cecilia.vonHeijne@shm.se

Finland:

Frida Ehrnsten,

frida.ehrnsten@kansallismuseo.fi

Danmark:

Line Bjerg, line.bjerg@malmo.se

Annonceredaktion:

Torben Hansen

num-rap@numismatik.dk

Eftertryk af artikler med videre kun med forfatterens tilladelse og kun med angivelse af kilden.

Afleveret fra trykkeriet i uge 44
Dystan & Rosenberg ApS.

ISSN 0025-8539

INDHOLD

Artikler

Gitte. T. Ingvardson

Er Øresund en forskningsbarriere?

– *detektorarkæologi og mønter på Sjælland og i Skåne* 101

Bengt Larsson

Slitage av stampar och präglingsperioder

- *Exempel från frihetstidens 1 ören.* . . . 110

Christopher Gallacher

Engelska silvermynt överpräglade

med Kongsberg-stampar 113

Institutioner i Norden

Helle W. Horsnæs

Pensionering, ny ledelse og nye

strukturer Status for Den Kgl. Mønt- og

Medaillesamling i København 122

Numismatisk litteratur

Jens Christian Moesgaard anmelder

Nanouschka Myrberg Burström og

Fleur Kemmers (red.) – Money, Coinage and

Colonialism. Entangled Exchanges . . . 123

Personalia

Grazia M Facchinetti, Milano, Svante Fischer,

Uppsala, Fernando López Sánchez, Madrid

Ermanno A. Arslan

(15 augusti 1940 – 1 juni 2026). 126

Stack's Bowers Galleries Presents Select Highlights from

THE L. E. BRUUN COLLECTION

A CORPUS OF SCANDINAVIAN MONETARY HISTORY PART V
OCTOBER 27-28, 2026 • ODD FELLOW PALACE - COPENHAGEN

DENMARK. Danish East India Company.
Speciedaler, 1671. Copenhagen Mint.
Christian V. NGC MS-60
Rare variation w. edge lettering.

DENMARK. 2 Ducat, 1692.
Copenhagen Mint. Christian V.
NGC MS-62.

DENMARK. 2 Christian d'Or, 1867.
Copenhagen Mint. Christian IX.
NGC MS-67.

SWEDEN. 4 Ducat, 1852. Stockholm Mint.
Oscar I. NGC MS-61.

DENMARK. Uniface Mark Klippe.
Lead ND (1677-78).
Christianstad Mint.
NGC AU-55.

SWEDEN. Daler "Spiran", 1535. Stockholm Mint.
Gustav Vasa. NGC VF Details.

NORWAY. 2 Speciedaler, 1679. Christiania Mint.
Christian V. NGC AU-55.

GERMANY. Schleswig-Holstein. Taler, 1599.
Steinbeck Mint. Gustav II Adolf. NGC EF Details.

LEGENDARY COLLECTIONS | LEGENDARY RESULTS | A LEGENDARY AUCTION FIRM

California Headquarters: 1550 Scenic Ave., Ste. 150, Costa Mesa, CA 92626
CA: +1.949.253.0916 • NY: +1.212.582.2580 • Email: Info@StacksBowers.com
Copenhagen Office: +45.88749409 • Toll Free: +45.80404942
Email: InfoDK@StacksBowers.com

SBG NNUM BruunV HL 260801

Stack's Bowers
GALLERIES

America's Oldest and Most Accomplished Rare Coin Auctioneer

CALIFORNIA • NEW YORK • BOSTON • MIAMI • PHILADELPHIA • NEW HAMPSHIRE • OKLAHOMA
HONG KONG • COPENHAGEN • PARIS • VANCOUVER

Er Øresund en forskningsbarriere?

– detektorarkæologi og mønter på Sjælland og i Skåne

Af Gitte. T. Ingvarðson

Der er stor forskel på metaldetektor-lovgivningen i Danmark og Sverige. Mens detektorarkæologien i Danmark nærmest er blevet en nationalsport, er den svenske tilgang til metaldetektorafsøgninger langt mere restriktiv. I Sverige anvendes metaldetektorafsøgninger primært af professionelle arkæologer i forbindelse med arkæologiske udgravninger. I Danmark indgår detektorafsøgninger ligeledes som en del af den arkæologiske værktøjskasse på udgravninger, men hovedparten af detektorfund gøres af private detektorbrugere, og afsøgningerne knyttes ikke nødvendigvis til arkæologiske udgravninger. Faktisk sker hovedparten af detektorafsøgninger i Danmark ikke i forbindelse med udgravninger.

Med udgangspunkt i møntfund fra Sjælland og Skåne vil denne artikel undersøge, hvad forskellene i detektorlovgivningen på henholdsvis dansk og svensk side af Øresund, betyder for fundbilledet og forskningen i en region, der historisk set hører sammen. Artiklen giver en kort introduktion til lovgivningen vedrørende metaldetektorafsøgninger i henholdsvis Danmark og Sverige. Med udgangspunkt i de sidste ti års møntfund fra Sjælland og Skåne præsenteres metaldetektorlovgivningernes betydning for møntfundenes antal og sammensætning. Endelig diskuteres det, om forskellene i landenes detektorlovgivning har betydning for, hvordan mønter bruges inden for numismatisk og arkæologisk forskning.

Detektorlovgivningen i Danmark og Sverige

I Sverige er det lovligt at foretage metaldetektorafsøgning under forudsætning af, at der er søgt og givet tilladelse fra Länsstyrelsen. Tilladelse bliver imidlertid kun givet i et begrænset tidsrum og et begrænset område, og aldrig i tilknytning til oldtidslevn (fornlämningar). Oldtidslevn defineres som spor efter menneskelige aktiviteter, hvilket for eksempel omfatter bopladser, gravfelter og kulturlag. Hvis man støder på fund, skal man straks stoppe afsøgningen. I praksis betyder det, at privatpersoner ikke kan anvende metaldetektor til at finde oldsager eller andre genstande af kulturhistorisk værdi.

I Danmark er det som udgangspunkt lovligt for privatpersoner at gå med metaldetektor, også i områder med spor efter historiske aktiviteter. Det er f.eks. lovligt at afsøge marker med spor efter forhistorisk bebyggelse. Ved detektorafsøgninger skal følgende regler og begrænsninger dog overholdes.

- Inden metaldetektorafsøgning af et område skal der være indgået en aftale med lodsejer, hvor der er givet tilladelse til afsøgninger. Det gælder både private jorde, udlagte naturarealer, strande, skove, kommunale og statslige arealer.
- Det er ikke tilladt at anvende metaldetektor på beskyttede fortidsminder eller inden for en to meters afstand af disse. Det er heller ikke tilladt at anvende detektor på beskyttede vrag og fortidsminder på havbunden eller i søer og vandløb.
- Eventuelle fund af danefæ skal afleveres til staten (Nationalmuseet).
- Der må ikke graves efter genstande under pløjelagsdybde.

Hvis detektorfundne genstande erklæres for Danefæ modtager finder en godtgørelse. Godtgørelsens størrelse fastsættes under hensyn til fundets materiale, sjældenhed og kulturhistorisk værdi, samt den omhu hvormed fundet er håndteret. Det er for eksempel god omhu, at GPS indmåle sine fund.

Mønter i tal og mængder

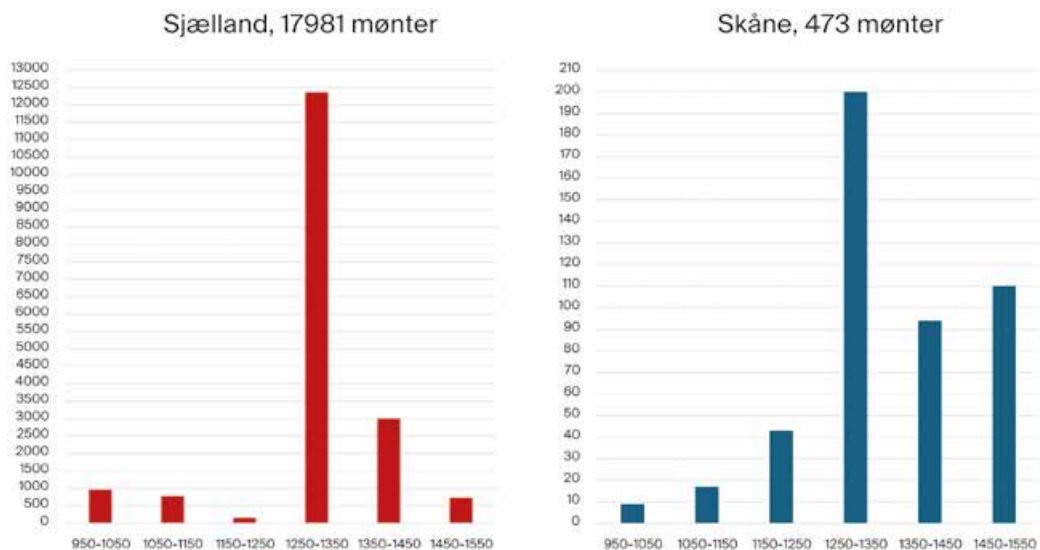
Det har længe været erkendt, at de markante forskelle mellem Danmarks og Sveriges detektorlovgivninger vanskeliggør overregionale studier, der går på tværs af landegrænser (Watt 1997, s. 139). Metaldetektorens indflydelse på fundmængden fremgår for eksempel af Cecilia von Heijnes omfattende registrering og bearbejdning af mønter præget ca. 800–1130 fundet i Danmark, Skåne, Blekinge og Halland. Før 1950 er møntfundene fra de nuværende svenske regioner talrigest, men dette vender med udbredelsen af metaldetektoren, hvorefter stigningen af møntfund er kraftigst i Danmark (von Heijne 2004, s. 37–39). Blandt de danske møntfund slår de detektorfundne mønter for alvor igennem fra 1980-erne, og bliver dominerende fra midten af 1990-erne (Horsnæs 2017, s. 177). Misforholdet mellem fundtilvæksten i henholdsvis Danmark og Sveriges kommer tydeligt til udtryk, når der foretages en opgørelse over de middelalderlige møntfund fra Sjælland og Skåne.

Middelaldermønter fra Sjælland og Skåne er valgt som udgangspunkt, da områderne er forholdsvis sammenlignelige i forhold til areal, henholdsvis 7.031 km² og 11.027 km². Desuden var Sjælland og Skåne en del af det danske rige i middelalderen, og områderne rummede to af Danmarks vigtige møntbyer; Roskilde og Lund. Kulturhistorisk bør Sjælland og Skåne derfor være komparable, men som det fremgår af tabel 1 er fundsituationen milevidt fra hinanden. På Sjælland er der over en tiårig periode registreret 18.631 middelalder mønter, mens der i Skåne er registreret 515. For Sjælland bygger tallene på fund registreret i perioden 2015–2024 på Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, Nationalmuseet. For Skåne bygger tallene på fund registreret i samme periode på Kulturen i Lund, Malmö museum og Historiska Museet ved Lunds Universitet¹, sidstnævnte har fundansvaret for hele Skåne med undtagelse af byerne Malmö og Lund. Som det fremgår af tabel 1 er 98 procent af fundene fra Sjælland gjort af private detektorbrugere, dertil skal lægges udgravningsfundne mønter, som ofte ikke bliver indleveret til Nationalmuseet. Tallene viser tydeligt, at forskelle i landenes detektorlovgivning har en enorm betydning i forhold til antallet af fundne mønter.

Et kig bag ved de overordnede tal viser, at lovgivningerne ikke kun har indflydelse på mængden men også sammensætningen af mønter (Fig. 1). På Sjælland udgør de såkaldte borgerkrigsmønter, der i grafen fig. 1 er inkluderet i dateringsrammen 1250–1350, 67 procent af det samlede antal mønter. Perioden 1350–1450 viser sig som den næstmest talrige prægeperiode, og her er det især Erik af Pommerns kobbersterlinge, der blev præget ca. 1420–1435, der markerer sig. Blandt skånske møntfund er borgerkrigsmønter ligeledes talrige, men springet til de efterfølgende

Møntfund i perioden 2015–2024	Sjælland (7.031 km ²)	Skåne (11.027 km ²)
Middelalder (ca. 950–1550/1600)	18.631	515
Private detektorfund	98%	0%
Udgravningsfund	2%	100%

Tabel 1: Møntfund registreret i perioden 2015–2024.

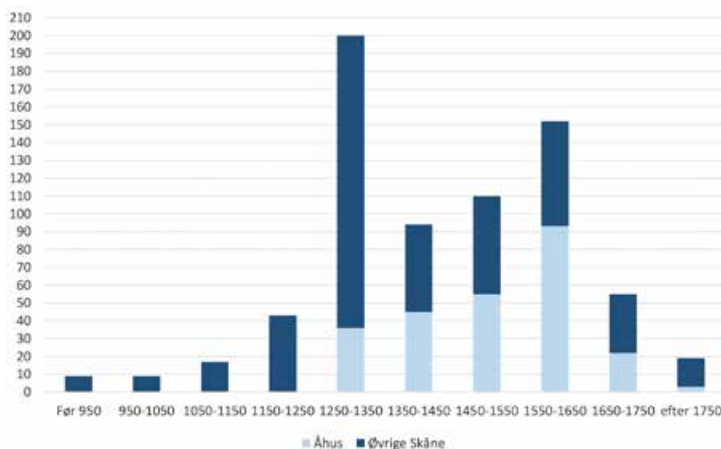
Figur 1. Middelalderlige mønter fundet på Sjælland og i Skåne, registreret i perioden 2015-2024. Udgangspunktet for sammenligningen er middelalder mønter, der kan dateres inden for de angivne 100 års intervaller. Det betyder at mønter præget før 950 og efter 1550 ikke er inkluderet i graferne.

perioder er ikke nær så markant som på Sjælland, idet mønter fra 1350-1450 og 1450-1550 er forholdsvis velrepræsenterede.

Flere forhold, der kan relateres til landenes forskellige detektorlovgivningerne, har indflydelse på møntsammensætningen. Som nævnt dækker fundmængderne på Sjælland primært over fund gjort af private detektorførere. Med undtagelse af større sølvmønter og guldmonter bliver enkeltfundne mønter præget efter 1536 ikke erklæret for danefæ i Danmark.² De senere fund er derfor sparsomt til stede blandt møntmaterialet registreret på Nationalmuseet, hvor der i perioden 2015-2024 blev registreret 755 mønter præget efter 1550 fundet på Sjælland. Mønter præget efter 1536 kan derimod forventes at fremkomme i udgravningskontekster – således som det fremgår af det skånske materiale (Fig. 1 og 2). Tallene taler deres tydeligt sprog, og der kan ikke herske tvivl om, at Sverige restriktive detektorlovgivning betyder, at Skånes middelalderlige mønter er stærkt underrepræsenterede i forhold til de sjællandske møntfund. Spørgsmålet er imidlertid, om der er en overrepræsentation af danske penninge fra 1241-1360/70 i det danske detektormateriale. Giver det skånske materiale i så fald et mere retvisende billede af møntsammensætningen i diakront perspektiv, og derved et mere reelt billede af møntbrugets fluktueringer.

Dykker man ned i de skånske tal stammer 136 af de 473 skånske middelalder mønter fra Åhus. Mønterne er fremkommet ved udgravninger uden for bykernen i et område, hvor der menes at være påkørt jord fra Åhus' centrale dele (Berggren 2016; Lundgren 2022). De, i forhold til Sjællands fordeling af mønter, forholdsvis mange skånske mønter præget efter ca. 1350 skal således tilskrives denne ene plads (Fig. 2). Åhus var en vigtig middelalderlig handelsby, og møntfundene herfra kan ikke forventes at afspejle møntcirkulationen i andre dele af Skåne. Analyser af enkeltfundne mønter fra Roskilde og omegn viser for eksempel, at mønter fra landzonen stort set forsvinder fra omkring 1150, mens der samtidigt sker en stor stigning af møntfund i byen (Ingvarsson 2010, s. 41-62).

1. Stor tak til Line Bjerg, Malmö Museum og Gunilla Gardelin, Kulturen for at stille data fra henholdsvis Malmö Museum og Kulturen til rådighed.
2. Mønter præget efter 1536 deponeret i skattefund er danefæ. Skattefund defineres som to eller flere mønter nedlagt samtidigt.

Figur 2. Møntfund fra Skåne registreret i perioden 2015-2024. I alt 708 mønter.

Åhus-eksemplet viser tydeligt, at sammensætningen af møntfund fra Skåne er stærkt påvirket af enkelte lokaliteter, fordi antallet af fund generelt er lavt.

Detektorfund og forskningsfokus

Fundsituationen har indflydelse på møntfundenes karakter, og dermed også på de forskningsspørgsmål, der kan stilles til materialet. I Sverige stammer fundmaterialet fra udgravede lokaliteter fra landområder, byer og kirker. I Danmark suppleres disse fundkontekster af detektorfundne mønter gjort af private detektorbrugere. Sidstnævnte fundgruppe består primært af enkeltfundne mønter gjort i landområder. Forskellene i landenes fundsituationer afspejles i forskningen. De enorme mængder af detektorfundne mønter betyder, at der i Danmark har været stor forskningsmæssig bevågenhed på enkeltfundne mønter som kilde til middelalderens møntbrug (se f.eks. Poulsen 1979; Grinder-Hansen 2000; Moesgaard 2006; Ingvardson 2010). I Skåne har forskningsfokus været på udvalgte lokaliteter, som centralpladsen Uppåkra (Silvergren 1999), middelalderbyen Lund (Carelli 2001, 188–194; 2005) og senest højstatusbopladsen Eskilstorp og landsbyen Örja (Ingvardson i tryk).

Studier på tværs af Øresund er få – måske netop på grund af de markante forskelle i Danmark og Sverige indsamlingspolitik. Et af de mest fremtrædende eksempler er von Heijnes studier af vikingetids og tidlig middelalderlige møntfund fra Danmark, Skåne, Halland og Blekinge (2004). Sigende er det imidlertid, at von Heijne vælger skattefund, som basis for hendes overregionale studier, mens enkeltfundene indtager en perifer rolle i tolkningerne (von Heijne 2004, s. 129–152, 162). Dette til trods for en omhyggelig registrering af enkeltfund og serier af enkeltfund i von Heijnes omfattende katalog. Omvendt ser det ud i Thomas Guntzelnicks Poulsens studier af mønter fra 1074–1241, der inkluderer Danmark, Skåne, Halland, Blekinge og Sydslesvig. Ganske som hos von Heijne omfatter Poulsens katalog enkeltfund såvel som skattefund, men i modsætning til von Heijne tager Poulsen udgangspunkt i de enkeltfundne mønter i de sammenlignende regionale studier, mens skattefundenes anvendes til skabe den kronologiske ramme for enkeltfundene. Poulsen konkluderer, at det Skånske materiale adskiller sig fra udviklingen i Jylland og på Sjælland, og at dette givet skyldes forskellene i Danmark og Sveriges detektorlovgivninger (Poulsen 2022, s. 100–103).

Figur 3. Historisk kort over Søborg by, hvor området for udgravningen Krigsagervej er markeret ved den røde pil.

Kort: J.S. Andersen, Museum Nordsjælland.

Detektorfundne mønter i udgravninger

De her skitserede forskelle i fundmaterialet gør det vanskeligt at sammenligne det generelle fundbillede fra Sjælland og Skåne. Vejen frem kan derfor være at sammenligne specifikke fundpladser på tværs af Øresund. Forskellene i Danmarks og Sveriges lovgivninger og indsamlingspraksis har imidlertid også indflydelse på detektorfundne mønter i udgravninger.

I Danmark såvel som i Sveriges udgør nødudgravninger i forbindelse med planlagte anlægsarbejder langt størstedelen af arkæologiske undersøgelser. Detektorfund gjort af private detektorførere udgør på linje med for eksempel topografiske undersøgelser en vigtig del af de indledende undersøgelser, som danske museer iværksætter forud for planlagte anlægsarbejder. Dette var for eksempel tilfældet i 2023, hvor Museum Nordsjælland foretog arkæologiske undersøgelser ved lokaliteten Krigsagervej lige uden for Søborg i Nordsjælland. I middelalderen var Søborg en vigtig befæstet købstad, der blev anlagt nær Søborg Slot. Byens mistede sin købstadsstatus efter Grevens Fejde i 1534–1536, hvor slottet blev ødelagt. Krigsagervej ligger omkring 600 m østnordøst for slotsruinen. Det udgravede område på 5300 m² ligger udenfor middelalderbyens voldgrav, men har været en del af Søborg by (Fig. 3). Fund gjort af private detektorførere viste imidlertid tydeligt, at der kunne forventes middelalderlige aktiviteter i området. De arkæologiske undersøgelser afdækkede ganske rigtig middelalderlige bosættelsestyper. På grund af købstadens korte levetid var området ikke senere blevet bebygget, og sporerne efter bebyggelsen uden for voldgraven var dermed bevaret (Andersen 2023, s. 19–23). Lokaliteten er stadig under bearbejdning. Det, der her skal fremhæves, er hvordan private metaldetektorfund indgår i de professionelle arkæologers arbejde. Møntfundene gjort af private detektorbrugere kommer naturligvis til at indgå i den samlede tolkning af Krigsagervej lokaliteten. Men ud over at dokumentere aktivitet i et område, betød de mange detektorfund også, at arkæologerne under forundersøgelsen vægtede brugen af metaldetektor højt. Både under muldafrømningen og under selve udgravningen blev der udført omfattende detektorafsøgninger, hvilket resulterede i et stort antal metalgenstande. I visse områder fandtes bevarende kulturlag, og særligt i disse områder fandtes mange middelaldermønter. Foreløbige undersøgelser tyder på, at genstandenes dateringsmæssige tyngdepunkt ligger i 12- og 1300-tallet (Andersen 2023, s. 22) (Fig. 4).

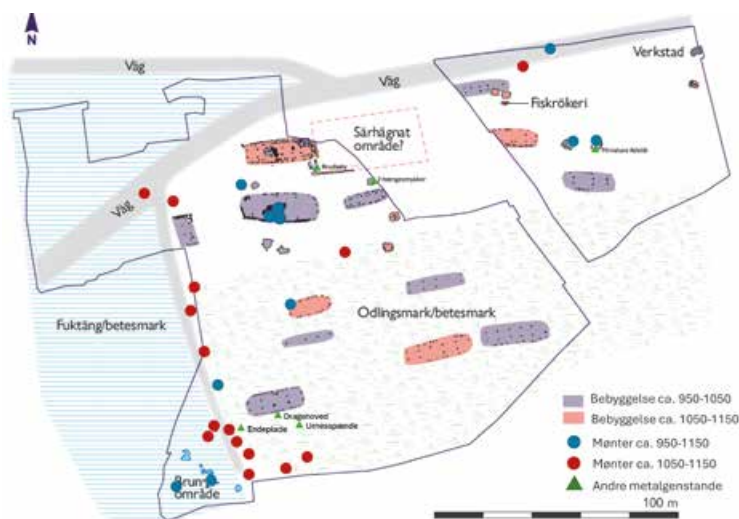
På grund af Sveriges restriktive detektorlovgivning har svenske arkæologer ikke på samme måde hjælp af det fundbillede, der tegnes af privates metaldetektorafsøgninger (Svensson 2014). Konsekvenserne af dette kommer til udtryk i forbindelse med udgravningen af højstatusbebyggelsen

Figur 4. Metaldetektorfundenes udbredelse på lokaliteten Krigsagervej ved Søborg. Museum Nordsjællands udgravningsareal er markeret på ortokort. Gule cirkler marker detektorfund gjort af private. Røde cirkler markerer detektorfund gjort af arkæologer under udgravning. Grå firkanter markerer omridset af den registrerede bebyggelse. Kort: J. S. Andersen, Museum Nordsjælland.

ved Eskilstorp i det sydvestlige Skåne ca. 15 km syd for Malmø. I 2021 gennemførte Sydsvensk Arkeologi i samarbejde med Arkeologerne ved Statens Historiska Museer en større udgravning af området. Undersøgelsen viste forhistorisk aktivitet i form af grave og offerfund fra omkring 2000 fvt, og bebyggelsesspor fra bronzealder og frem til middelalder (Ohlsson et al. 2023, s. 3–4).

Relevant for denne artikel er etableringen af et højstatus gårdskompleks fra midten af 900-tallet. Bebyggelsen bestod af to store huse af Trelleborg type, seks mindre stolpebyggede huse og otte grubehuse (Ohlsson et al. 2023, s. 8–9) (Fig. 5). Hovedgården var sammen med grubehuse placeret tæt ved et nordligt vejforløb. Øst herfor fandtes spor efter yderligere stolpebyggede huse og grubehuse, samt et fiskerøgeri og en smedje (Ohlsson et al. 2023, s. 9). Mod sydvest fandtes sporene efter et stort hus, der af udgraverne tolkes som bolig for herremandens hird. Tolkningen bygger på husets størrelse, en koncentration af sølvgenstande (herunder mønter) i området omkring huset, spor efter ølbrygning og nem adgang til brønde og enge, der var vigtige ressourcer for hirdens hestehold (Ohlsson et al.

Figur 5. Kort over bebyggelsens faser på lokaliteten Eskilstorp syd for Malmø (kort efter Ohlsson et al. 2023, fig. 4. Udbredelsen af metalfund er markeret af forfatteren).

2023, s. 9). Fra midten af 1000-tallet rejses et nyt stort hovedhus af Trelleborg typen umiddelbart nord for det "gamle" hovedhus. Sporene efter husets meget kraftige stolper indikerer, at det var i flere etager. Pladsens struktur fortsættes fra foregående fase. De største forandringer er, at der i tilknytning til hovedhuset opføres et indhegnet område, at der ikke findes grubehuse omkring huset, og at "hirdens bolig" ikke opføres (Ohlsson et al. 2023, s. 11). Ifølge de arkæologiske undersøgelser ophører storgårdens aktiviteter omkring midten af 1100-tallet. (Ohlsson et al. 2023, s. 5).

Der er fundet et stort og rigt genstandsmateriale i forbindelse med Eskilstorp udgravningerne, her i blandt 149 mønter og seks amuletter eller smykker, der enten består af omdannede mønter eller har møntliggende motiver. Møntfundene og deres kontekster er analyseret og præsenteret i Ingvarsson i tryk. Fokus vil her være på, hvordan den anvendte detektorstrategi har implikationer for tolkningen af møntmaterialet.

Eskilstorp fremviser usædvanligt mange mønter fra anden halvdel af 1000-tallet (Fig. 6). Mønterne er primært fundet syd for "hirdens hus" og langs med udgravningens vestlige afgrænsning, der følger en toftegrænse. Mønternes sjældenhed gør det usandsynligt, at koncentrationen syd for "hirdens hus" repræsenterer mønter, der er tabt enkeltvis. Mere sandsynligt er det, at mønterne stammer fra en udpløjet skat.

Koncentration af mønter syd for "hirdens hus" grænser op til den sydlige udgravningskant (fig. 5). Området syd for indgik i arkæologiske forundersøgelser i 2014, der omfattede metaldetektorafsøgninger og søgegrofter. Hele det udlagte areal på 84.000 m² blev afsøgt med metaldetektor i baner med 40 meters afstand. Forudsætningerne for metaldetektorafsøgningerne var langt fra optimale, da området henlå i stubmark (Paulsson 2014). Da endepladen fra en sølvhalsring og et fragment af en Svend Estridsen runemønt fremkom tæt ved hinanden intensivredes detektorafsøgninger i området, således at der afsøgte i fire 60 meter lange baner med 10 meters afstand. Dette gav ikke yderligere sølvfund (Paulsson 2014). Yderligere detektorafsøgninger blev gennemført i 2015 i forbindelse med arkæologiske forundersøgelser. Med udgangspunkt i de to nævnte sølvfund fra forundersøgelsen i 2014 udlagdes et ca. 40 x 40 meter stort område. Dette område detekteredes af to omgang, først på

Figur 6. Eksempler på sjældne 1000-tals mønter fra Eskilstorp. Alle mønter er præget i Lund.

Øverst tv. Harald Hen, Hauberg 2 (LUHM 33014:205).

Øverst th. Knud d. Hellige, Hauberg 1 (LUHM 33014:209).

Nederst Oluf Hunger, Hauberg 1 (LUHM 33014:212).

Fotos: Lovisa Dal, Historiska museet ved Lunds universitet. Mønterne er vist i forholdet 2:1

	Eskilstorp	Skåne (inkl. Eskilstorp)	Danmark (inkl. Skåne)
Svend Estridsen (1047–1076)	6	32	123
Harald Hen (1076–1080)	1	8	20
Knud den Hellige (1080–1086)	3	8	22
Oluf Hunger (1086–1095)	3	10	13
Erik Ejegod (1095–1103)		3	10
Niels (1104–1134)		14	39
Erik Emune (1134–1137)		5	8
Erik Lam (1137–1146)	2	12	17
I alt	15	73	206

Tabel 2. Antallet af enkeltfundne danske mønter præget mellem ca. 1050–1150 (Svend Estridsen efter Bjerg 2016; Harald Hen – Niels efter Poulsen 2016; Erik Emune – Erik Lam efter Poulsen 2022).

overfladen (stubmark), hvorefter pløjelaget halveredes med gravemaskine og afsøgt igen (Paulsson 2016). Undersøgelserne frembragte et remendebeslag udformet som et dragehoved og tre mønter (Svend Estridsen, Knud d. Hellige og Oluf Hunger) (Fig. 5). Den sydlige grænse for det ca. 40 x 40 meter undersøgte område følger tilnærmelsesvist den sydlige grænse for udgravningsfeltet i 2021. Området syd for udgravningsfeltet er således kun afsøgt med metaldetektor på stubmark i baner med 10–40 meters afstand. Det kan derfor ikke afgøres om der fandtes flere mønter i dette område, og om skatten kun er delvist bjerget.

Den anvendte detektorstrategi var naturligvis tilrettelagt under hensyntagende til de begrænsede økonomiske midler, der var til rådighed for de arkæologiske undersøgelser. På en fund- og anlægstung plads som Eskilstorp, har det været nødvendigt med hårde prioriteringer. Dette ændrer imidlertid ikke ved, at den anvendte detektorstrategi betyder en forringelse af skattens forskningsværdi, da billedet af skattens sammensætning sandsynligvis er fragmentarisk. Det spørgsmål der må stå åbent, er om situationen havde været en anden, hvis området tidligere havde været afsøgt med metaldetektorer af private aktører. I så fald havde det været muligt med mere omfattende detektorafsøgninger, og arkæologerne havde formentlig haft en mere oplyst baggrund at prioritere ud fra – sådan som det var tilfældet med Krigsagervej udgravningen.

Øresund – en numismatisk forskningsbarriere

Der kan ikke herske tvivl om, at forskellene i Danmarks og Sveriges metaldetektorlovgivninger har stor indflydelse på fundbilledet. Forskellene i landenes fundsammensætning (mange enkeltfund i Danmark, få enkeltfund i Sverige) har influeret den numismatisk forskning i de to lande, således at der i Danmark har været stor fokus på enkeltfundne mønter, mens interessen for fundgruppen har været sparsom i Sverige. Alene forskellene i antallet af møntfund giver store metodiske vanskeligheder, når møntforholdene på tværs af Øresund skal studeres. De to beskrevne eksempler Krigsagervej og Eskilstorp illustrer desuden, at landenes detektorlovgivninger har indflydelse på resultaterne fra arkæologiske udgravninger. Danske arkæologer har muligheden for at inddrage detektorfundne mønter gjort af private til at planlægge og målrette de begrænsede økonomiske midler, der er til rådighed i forbindelse med nøddudgravninger. Ligesom de GPS indmålte genstande kan integreres i den endelige tolkning af de arkæologiske lokaliteter. Denne mulighed har svenske arkæologer ikke. Sandsynligvis ville et samarbejde med private detektorbrugere på Eskilstorp udgravningen have givet et mere komplet billede af 1000-tals skattens sammensætning.

Litteratur

- Andersen, Jakob Schlein, "Søborg uden for Voldgraven", *Middelalderarkæologisk Nyhedsbrev* nr. 110 juni 2023, s. 19–23.
- Bjerg, Line, "Enkeltfundne mønter", *Svend Estridsen*, red. Lasse C.A. Sonne og Sarah Croix, Odense 2016, s. 159–172.
- Berggren, Åsa, *Arkeologisk förundersökning 2016. Åhus 14:108, Fornlämning Åhus 118:1 & 119:1 Åhus socken, Kristianstad kommun Skåne län*, Sydsvensk arkeologi. Rapport 2017:01.
- Carelli, Peter, *En kapitalistisk anda: kulturella förändringar i 1100-tallets Danmark*, Lund Studies in Medieval Archaeology, Lund 2001.
- Carelli, Peter, *Från Vespasianus till Leopold II*, Lund 2005.
- Grinder-Hansen, Keld, *Kongemagtens krise. Det danske møntvæsen 1241–1340*, København 2000.
- von Heijne, Cecilia, *Särpräglat. Vikingatida och tidigmedeltida myntfynd från Danmark, Skåne, Halland och Blekinge (ca 800–1130)*, Stockholm Studies in Archaeology 31, Stockholm 2004.
- Hauberg, Peter, *Myntförhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*, Det kongelige danske videnskabernes Selskab, historisk-filosofiske skrifter V. 1, København 1900.
- Horsnæs, Helle W., "Møntfund og Danefæ – før og nu", *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2017, s. 172–185.
- Ingvardson, Gitte T., *Møntbrug. Fra vikingetid til vendertogter*, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2010.
- Ingvardson, Gitte T., "Detektorfund – jagten på Skånes middelalderlige møntomløb", *Fornvännen*, forventet udgivelse 2026.
- Lundgren, Denise, "Nya myntfynd i Åhus", *Svensk Numismatisk Tidsskrift* 2022/6, s. 134–136.
- Moesgaard, Jens C., 2006. "Single Finds as Evidence of Coin Circulation in the Middle Ages – Status and Perspectives", *Nordisk Numismatisk Årsskrift 2000–2002* (2006), s. 228–275.
- Ohlsson, Therese, Bengt Söderberg og Kristian Brink, "Årkebiskop Asser och Eskilstorp. Resultat från en arkeologisk undersökning av en storgård", *Ale* 2003/2, s. 1–30.
- Paulsson, Jonas, "Metalldetekteringsrapport. Metalldetektering i samband med arkeologisk utredning steg 2 inom fastigheten Eskilstorp 2:26, Raå fornlämning 20:1, Eskilstorp socken, Vellinge kommun, Skåne län", I: Fredrik Grehn, *Eskilstorp 2:26 Arkeologisk utredning steg 2*, 2014, Sydsvensk arkeologi, Rapport 2014:46, bilaga 2.
- Paulsson, Jonas, "Metalldetektering i samband med arkeologisk förundersökning inom fastigheten Eskilstorp 2:26, Eskilstorp socken, Vellinge kommun, Skåne län", I: Kristian Brink og Therese Ohlsson, *Eskilstorp 2:26, Arkeologisk förundersökning 2015*, Sydsvensk arkeologi, Rapport 2016:17, bilaga 1.
- Poulsen, Bjørn, "Møntbrug i Danmark 1100–1300", *Fortid og Nutid*. Bd. XXVIII, hæfte 2, 1979, s. 281–285.
- Poulsen, Thomas G., "De danske udmøntninger under Svend Estridsens sønner 1074–1134" *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 2015 (2016), s. 117–222.
- Poulsen, Thomas G., "Mønt og Magt – Danmarks monetarisering 1074–1241", *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, tekst og bilag 2019, katalog 2020 (2022).
- Silvergren, Ulla, "Mynten från Uppåkra", red. Birgitta Hårdh, *Fynd i centrum. Keramik, glas och metall från Uppåkra*, Lund 1999, s. 95–112.
- Svensson, Håkan, "Uppdragsarkeologin och kulturmiljölagen hotar fornsakerna – svar till Raå", *Fornvännen* 2014, s. 139–144.
- Watt, Magrethe, "Overfladerekognoscering af jernalderboplads. Nogle kildekritiske betragtninger over samarbejdet mellem arkæologer og detektoramatører", red. Johan Callmer og Erik Rosengren, "...gick Grendel at söka höga huset...". *Arkeologiska källor till aristokratiska miljöer i Skandinavien under yngre järnålder*, Hallands Läns museers Skriftserie No. 9/GOTARC Serie C. Arkeologiska Skrifter no 17, Halmstad 1997, s. 131–143.
- Östergren, Majvor, "Metallsökning inom uppdragsarkeologi och vetenskaplig forskning", *Fornvännen* 108, 2013, s. 53–57.

Engelska silvermynt överpräglade med Kongsberg-stampar

Av Christopher Gallacher¹

I samband med digitaliseringen av vår moderna samling, möjliggjord genom en anonym donation, har ett sannolikt tidigare odokumenterat överpräglat mynt kommit i dagen vid Heberden Coin Room, Ashmolean Museum. Myntet är en tvåskilling från Kongsberg, präglad ovanpå en engelsk skilling. Syftet med denna notis är att presentera detta mynt, tillsammans med ett liknande exemplar, och att uppmuntra kommentarer från Medlemsbladets läsare, som kan ha större kunskap i frågan.

Myntet tycks inte tidigare ha uppmärksammat i den sedvanliga referenslitteraturen (Ahlström et al. 1976; Brunk 1976; Hede 1978; Hobson 1970; Rønning 1971; Schou 1926) och i den Kongelige Mønt- og Medaillesamling i Köpenhamn saknas dylika mynt.² I avsaknad av säkra provenienser, som annars skulle kunna ge ledtrådar om myntens användningsområde, kan deras faktiska bruk endast antas.

Åtsida: Krönt speglat monogram för kung Frederik IV (1699–1730); pärlring längs randen.

Frånsida: Krönt norskt lejon som håller en yxa, vänt åt vänster i en flätad ring, omgivet av inskrift; pärlring längs randen.

Myntet dateras enligt inskriften till 1706 och har präglats på en engelsk skilling av William III och II (Spink 3498):

Åtsida: Krönta sköldar placerade korsformigt runt Nassau-lejonet i mitten, delat årtal ovanför, omskrift runtom.

Frånsida: Lagerkrönt och draperad bröstbild av kung William III åt höger, omskrift runtom.

Den engelska skillingen, alltså det underliggande myntet, präglades i Exeter, England, vilket framgår av bokstaven "E" under Williams byst, år 1697 ("16 97"). Det finns goda skäl att betvivla myntets egen uppgift om att endast skulle vara värt två skilling. En skilling från William III bör i genomsnitt väga ca 6 g; detta mynt väger 5,77 g. Ett

Figur 1. HCR137354. Dansk mynt, med myntmärke från Kongsberg (Norge), angivet värde av två skilling, daterat 1706.

Diameter ca 24,8 mm (mätt vid den bredaste punkten), vikt 5,77 g. Utan känd proveniens.

typiskt tvåskillingmynt präglat i Kongsberg skulle däremot normalt väga i genomsnitt endast 1,218 g (Hede 1978: 133). Kanske var detta mynt därför avsett att cirkulera med fem gånger högre vikt (6,09 g), det vill säga som tio skilling?

En rimlig tolkning är att den engelska skillingen någon gång tidigast 1706, och sannolikt betydligt senare, om man fäster tilltro till det kraftiga slitaget på undertypen, överpräglades med ett nominellt värde av två skilling, men var avsedd att användas som om den vore värd tio. Detta kan ha skett antingen vid själva Kongsberg eller med bevarade Kongsberg-stampar utanför Kongsberg.

Myntet kan jämföras med ett exemplar som nyligen såldes på auktion ur den danske numismatikern L. E. Bruuns samling vid Stack's Bowers:

Åtsida: Krönt spegelmonogram för kung Frederik V (1746–1766); omskrift runtom, delad av sköld; pärlring längs kanten.

Frånsida: Krönt norskt lejon som håller en yxa vänt åt vänster, med ytterligare en krona ovanför, omgivet av omskrift; myntmästarens initialer delade av myntmärket under lejonet; pärlring längs kanten.

Det överpräglade myntet är en halfcrown från Bristol, vilket framgår av bokstaven "B", och kan dateras till 1696/7. En hypotes är att danska myntare efter 1753 och sannolikt före 1766 använde Kongsberg-stampar för överprägling av engelska silvermynt. Normalt skulle ett 24-skillingmynt av denna typ i genomsnitt väga 9,171 g (Hede 1978: 135), vilket innebär att detta mynt är omkring 53% överviktigt. Kanske var myntet avsett att väga 18,342 g, det vill säga att cirkulera till dubbelt nominellt värde, som 48 skillingar?

Båda de här presenterade mynten präglades vid provinsiella myntverk i sydvästra England (vårt i Exeter, Bruuns i Bristol). Det är också värt att notera att undertyperna i båda fallen tillverkades 1696/7. För närvarande går det inte att bevisa huruvida andra exemplar — om och när sådana dyker upp — kommer att följa samma mönster. Materialet är helt enkelt för litet för att spekulera i om det är något mer än en tillfällighet att dessa tycks vara mynt från sent 1600-tal, präglade vid huvudsakligen sydvästliga myntverk.

Figur 2. Danskt mynt, med myntmärke från Kongsberg (Norge), angivet värde 24 skilling, daterat 1753.

Diameter troligen 25 mm. 14,05 g. Lot 12128 (L.E. Bruun Collection Part III, 28–30 okt. 2025), Bruun-10726. stacksbowers.com.

1. Svensk översättning av Frida Ehrnsten.

2. Pers. comm. Dr. Helle Horsnæs, December 2025.

För att summera så har det här argumenterats för två mynt — ett i Ashmolean samling utan proveniens och ett annat som nyligen sålts ur den danske numismatikern L. E. Bruuns samling — pekar på åtminstone två exempel på återanvändning av engelskt silver av danska myntare under 1700-talet, sannolikt vid Kongsberg (Norge), möjligen till följd av tillgången på engelskt silver från sent 1600-tal. Som Hede (1978: 147) och Byrne (1976) visar är kontramarkering av engelska (och andra) mynt för Västindien väl belagd under Frederik VII, men detta bör betraktas som ett helt annat fenomen.

HCR137354: daterat 1706, troligen i cirkulation någon gång mellan detta år och 1730 (Christian VI:s trontillträde); vikten fem gånger högre än det nominella värdet.

ex-Bruun 12128: daterat 1753, troligen i cirkulation någon gång mellan detta år och 1766 (Christian VII:s trontillträde); vikten dubbelt så hög som det nominella värdet.

Dessa två här presenterade exemplar är långt ifrån avgörande och lämnar flera frågor öppna. Förhoppningen är att läsare ska kunna bidra med meningsfullt jämförelsematerial från sina egna privata samlingar, eller från andra museisamlingar som författaren inte känner till. Av visst värde i sig är iakttagelsen att graden av övervikt minskar mellan mynten före och efter 1750, från fem till två gånger högre.

Litteratur

- Ahlström, B., Brekke, B. F. and Hemmingsson, B. 1976. *Norges Mynter: The Coinage of Norway*.
Brunk, G. 1976. *World Countermarks on Medieval and Modern Coins: An Anthology*. Lawrence, Mass.: Quarterman Publications.
Byrne, R. 1976. 'The nobles and the rogues: counterstamps of the Danish West Indies', in Brunk, G. (ed.) *World Countermarks on Medieval and Modern Coins: An Anthology. Coins of England and the United Kingdom* (2008) 43rd edn. London: Spink.
Hede, H. 1978. *Danmarks og Norges Mønter: 1541–1814–1977*. 3rd rev. edn. København: Selskabet Den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Venner.
Hobson, B. 1970. *Catalogue of Scandinavian Coins: Gold, Silver, and Minor Coins since 1534, with Their Valuations*. New York: Sterling Publishing Co.
Rønning, B. R. 1971. *Norges Mynter 1628–1873*. Oslo: Universitetsforlaget.
Schou, H. H. 1926. *Beskrivelse af Danske og Norske Mønter 1448–1814, og Danske Mønter 1815–1923*. København: Numismatisk Forening.

English summary

The text presents two overstruck Danish-Norwegian coins struck with Kongsberg dies on late seventeenth-century English silver coins. One newly identified specimen in the Ashmolean Museum is a 1706 two-skilling overstruck on a 1697 Exeter shilling of William III, while a comparable ex-L. E. Bruun specimen is a 1753 24-skilling overstruck on a 1696/7 Bristol halfcrown. Both coins are significantly heavier than their stated denominations, suggesting that they may have circulated at higher values than indicated.

The author argues that these examples may point to the reuse of English silver by Danish mint workers in the eighteenth century, probably at or connected with Kongsberg. Because only two examples are currently known, the text calls for further comparative material from private or museum collections.

Slitage av stampar och präglingsperioder – Exempel från frihetstidens 1 ören

Av Bengt Larsson

Stampar slits efter hand vid prägning av mynt och detaljer på mynten förlorar därmed skärpa. Det kan också bli sprickor i stampen och/eller förlust av materia, vilket resulterar i strängar respektive klumpar på mynten. I mitt arbete med att inventera 1-ören från svensk frihetstid (Larsson 2023), var det vid granskning av mynten uppenbart att de använda stamparna var slitna i olika grad.

Syftet med denna studie var att indirekt undersöka slitage av stampar genom att granska de mynt som präglats och därigenom identifiera olika stampslitagenivåer (SSN). Dessa SSN av både åtsida och frånsida kan sedan användas för att dela in tillverkningen i olika präglingsperioder (PP). En sådan indelning kan vara till hjälp om man vill ordna mynten i stampkedjor i relativ kronologisk ordning.

Studien

För studien användes tre åtsidor av 1-ören i silver från frihetstiden, där det var känt att de, eller de frånsidor som använts tillsammans med åtsidorna, hade större klumpar på en förmodad låg andel av präglade mynt. De tre åtsidorna och deras frånsidor har tidigare beskrivits, liksom beräkningar av deras andel av det totala antalet mynt som präglats under respektive år (Larsson 2023).

Referensboken Sveriges Mynt (Carlberg et al. 2022, s. 248, 267, 268, 287, 447, 450 & 476–478) ger information om ettöringarna i silver från frihetstiden. De har en diameter på 17,5 – 18,0 mm, väger ca 1,20 g, har en silverhalt på 194/1000 och därmed en finvikt på 0,23 g silver. På åtsidan finns ett krönt monogram omgivet av ett bladverk med bär och frånsidan har tre kronor, ställda två över en, där den nedersta kronan delar valör och årtal. Nederst finns en myntmästarinitial (MMI), som dock saknas för del av år 1723 och saknas sedan också under åren 1724 – 1730.

Ett av de mynt som valdes var drottning Ulrika Eleonoras 1 öre från 1720. Upplagan var ca. 74 000. Endast en åtsidestamp (S-UEås) och två frånsidestampar (S-UEfs1 och S-UEfs2) har indirekt påvisats genom att undersöka präglade mynt. S-UEfs1 användes för ca 25 % av de präglade mynten och S-UEfs2 för ca 75 % (Larsson 2023, s. 14 & 60). De två frånsidorna kan enklast särskiljas genom placeringen av punkten efter C i MMI. På UEfs1 är punkten rakt under ringen på Ö, medan den på UEfs2 är placerad längre åt höger (se figur 1 och 2). Totalt undersöktes 67 stycken 1-ören från Ulrika Eleonoras regeringstid.

De två övriga mynt som valdes ut var båda från 1761. Under detta år har fyra åtsidor och fyra frånsidor påvisats (Larsson 2023, s. 57–58 & 65–66). De som användes i denna studie har benämningarna 61ås1)(61fs1 och 61ås2)(61fs2. En mycket liten andel av mynten har kombinationen 61ås2)(61fs1. Åtsidan 61ås1 har ett bär på vardera sida medan 61ås2 har ett bär på vänster sida och tre på höger sida. Frånsidorna 61fs1 och 61fs2 kan särskiljas genom placeringen av den vänstra punkten på Ö. Hos 61fs1 är punkten nedan och till höger om den nedre sveakronan, medan den hos 61fs2 ligger rakt under kronans högra kant. År 1761 präglades ca 172 000

mynt och 61ås1 och 61ås2, som i stort sett är lika vanliga, stod tillsammans för ca 85 – 90 % av de mynt som präglades. Totalt undersöktes 66 1-ören från 1761.

De mynt eller bilder av mynt som granskats i denna studie uppfyller inte kraven för att betraktas som slumpmässigt utvalda. De har dock inte heller valts ut efter någon särskild egenskap utan för att de var tillgängliga. Bilder av mynt och mynt som inte kunde tolkas på relevanta partier har exkluderats från studien. Stamparnas slitage presenteras utifrån de iakttagelser som gjorts av undersökta mynt.

Ulrika Eleonoras 1 öre i silver

Kriterier för SSN av stampar och identifiering av PP visas i tabell 1 och bilder visas i figur 1 och 2.

Över hela präglingsstiden kunde fyra SSN av åtsidan identifieras. Även hos UEfs1 kunde fyra SSN ses medan två SSN hos UEfs2 observerades. Frånsidestampen S-UEfs1 användes innan stampen S-UEfs2, då tydliga tecken på slitage av åtsidan endast ses när den är kopplad till UEfs2. Det

Figur 1. Präglingsperioder (PP) 1–4 för åtsidan UEås i kombination med UEfs1.

Se tabell 1 och text för beskrivning av förändringar och figur 2 för åtsidan i kombination med UEfs2.

Foto: Magnus Wijk, Myntauktioner i Sverige AB, förutom PP3 där författaren är ansvarig.

fanns inga tecken på att frånsidestamparna skulle ha använts växelvis. Som visas i tabell 1 kan präglingen av Ulrika Eleonoras 1 öre i silver delas in i åtta präglingsperioder, PP 1–8.

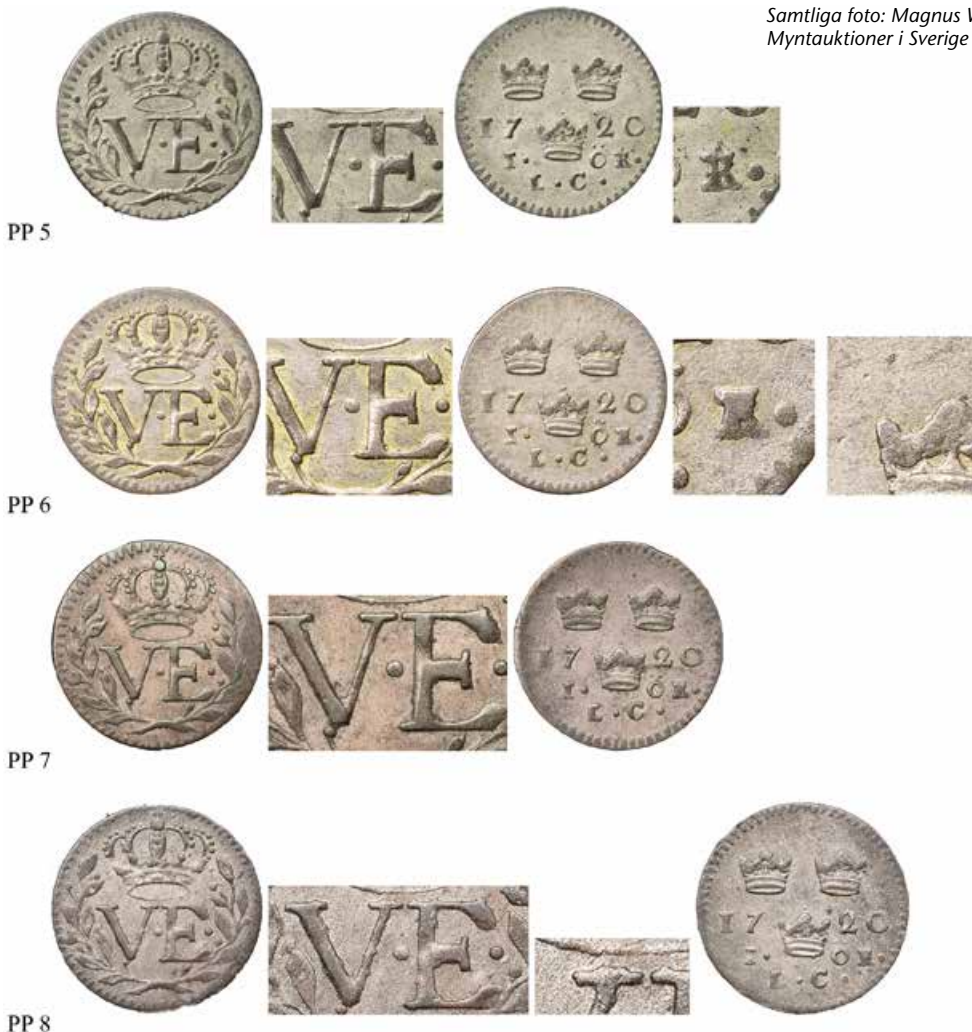
I PP1 finns på åtsidan en rak och smal sträng i nederkant av och mellan monogrammets V och E. Strängen är något bredare vid V, och den antas vara resultatet av en spricka i stampen som fanns där redan från början. Bokstaven R har ett udda utseende med en rak överdel och en fot på den vertikala stapeln som sträcker sig till den sneda stapeln. Nedanför öglan i R är den vertikala stapeln något bredare än där den utgör en del av öglan. Enstaka blad kan vara något svagpräglade. Det finns inga eller endast ringa tecken på stampsitage, varken på myntens åtsida eller frånsida.

De stampsitageförändringar som först observeras rör S-UEfs1, då mitten av öglan hos R förlorar materia (UEfs1-SSN 1, PP 2) och präglade mynt får en klump. Relativt sent i präglingen med S-UEfs1 uppstår sedan en större klump vid den vänstra sveakronan (UEfs1-SSN 2, PP 3). Denna klump blir än större och omfattar till slut siffran 2 i årtalet (UEfs1-SSN 3, PP 4).

Figur 2. Präglingsperioder (PP) 5–8 för åtsidan UEås i kombination med UEfs2.

Se tabell 1 och text för beskrivning av förändringar och figur 1 för åtsidan i kombination med UEfs1.

Samtliga foto: Magnus Wijk, Myntauktioner i Sverige AB.

Åtsida PP SSN	Frånsida UEfs (no.) SSN	Antal obs ¹	Slitage av stamp som avlästs påpräglat mynt	
			Åtsida	Frånsida
1 0	1 0	2	Ingen/ringa	Ingen/ringa
2 0	1 1	14	Ingen/ringa	R har klump i ögla
3 0	1 2	4	Ingen/ringa	Som SSN 1 (PP 2) + stor klump vid höger sveakrona
4 0	1 3	1	Ingen/ringa	Som SSN 2 (PP 3) men med en större klump som når årtalets 2:a
5 0	2 0	26	Ingen/ringa	Det finns ingen eller olika grader av (a) klump på nedre delen hos R, och (b) klump över höger sveakrona
6 1	2 1	11	Utfyllnad av vinkel mellan horisontell och nedre vertikal stapel hos E	Klump i ögla hos R och liten klump över höger sveakrona
7 2	2 1	4	Som SSN 1 (PP 6) samt två eller flera klumpar på VE	Som PP 6
8 3	2 1	5	Som SSN 2 (PP 7) samt klump på ovansidan av V:s högra sneda stapel	Som PP 6

1) obs = observerade mynt. Sammanlagt undersöktes 67 mynt.

Tabell 1. Förändringar av Ulrika Eleonoras 1 öre över tid indelat efter kriterier i stampslitage (SSN) av åtsida och två frånsidor, vilket resulterar i åttapräglingsspe-rioder (PP).

Från och med PP 5 har en ny stamp, S-UEfs2, använts förprägling av frånsidan. PP5 omfattar 26 observationer, vilket utgör knappt 40 % av alla undersökta 1-örens från Ulrika Eleonora. Bladverket förefaller nu i högre grad vara svagpräglat perifert om kvisten, antingen på endera sidan av myntet eller på båda. Strängen mellan V och E är mindre framträdande eller syns inte alls. På frånsidan ses först olika stadier av defekter på nedre delen av R och sedan en alltmer framträdande liten klump över höger sveakrona. Det är dock svårt att tydligt avgränsa olika delnivåer inom PP5. Om man ändå vill göra det, så är ordningen följande: PP 5a har varken klump över den högra sveakronan eller defekter på R, 5b har defekter på nedre delen av R men ingen klump eller knappt förnimbar klump över den högra sveakronan och 5c har både defekter på R och en liten klump över den högra sveakronan. Den lilla klumpen som omtalas ses bäst i figur 2, PP 6–8.

I PP 6 till 8 ses alltför defekter på åtsidan. Det första som ses är en utfyllnad av vinkel mellan den vertikala och den horisontella nedre stapeln på E. På frånsidan är ögla på R fylld och ovan den högra sveakronan kan man se en liten klump. I PP 7 (UEfs2-SSN 2, UEfs1-SSN 1) ses två eller flera klumpar utmed monogrammet och i PP 8 (UEfs2-SSN 3) ses en klump ovanför och på den högra sneda stapeln av V. Merparten av mynten i PP 8 förefaller vara påfallande svagpräglade och/eller ha diffusa detaljer perifert. Strängen mellan V och E syns inte eller syns endast mycket svagt.

Åtsida 61å1

Åtsidan 61å1 har visats vara kopplad till en enda frånsida, 61fs1. Kriterier för SSN och identifiering av PP visas i tabell 2 och bilder visas i figur 3. Kombinationen av åtsida och frånsida kan delas in i sex PP. Åtsidan har, kanske ända från början, små klumpar inne i monogrammet och kan ha en knappt synbar prick vid den högra sidan av kronan ovan monogrammet. Frånsidan kan ha en knappt synbar liten klump över första siffran i årtalet. Det kan finnas delar av två strängar utmed bladverket på höger sida. I PP 2 (åtsidans SSN 1) är strängarna hela, och i monogrammet vid de små klumparna finns en sträng som bildar en liten ögla med den ver-

PP	SSN	Frånsida SSN	Antal obs ¹	Slitage av stamp som avlästs påpräglat mynt	
				Åtsida	Frånsida
1	0	0	11	Två små svaga klumpar finns i monogrammet och det syns delar av de två strängar på höger sida som ses som hela i SSN 1 (PP 2)	Ingen/ringa
2	1	0	13	Som SSN 0 (PP 1), men på höger sida är strängarna obrutna och tydligare. En sträng ovanför och nedanför monogrammet avslut till höger på den övre delen kan finnas. En sträng bildar en liten ögla på den gemensamma stapeln för A och F	Ingen/ringa
3	2	1	5	Som SSN 1 (PP 2) men strängarna på höger sida är mer markerade. Det finns också en klump på monogrammet avslut till höger på den övre delen samt en sträng ovanför och nedför avslutet	Det finns en klump på ovansidan av den horisontella stapeln av 7. Kronbladen på den vänstra övre delen av den nedre sveakronan kan vara något förstörade
4	2	2	2	Som i SSN 2 (PP 3). Förändringarna är dock tydligare	Det finns en stor klump vid den nedre sveakronan
5	2	3	1	Som i SSN 2 (PP 4). Förändringarna är dock tydligare	Klumpen som finns i SSN 2 är större och når också siffran 7
6	2	4	1	Som i SSN 2 (PP 5)	Som SSN 3, men det är också en klump i nedkant på vänster sveakrona

1) obs = observerade mynt. Sammanlagt undersöktes 33 mynt.

Tabell 2. Förändringar av 1761 års 1 öre med åtsida 61ås1 och frånsida 61fs1 indelat efter kriterier i stampslitagenivåer (SSN) av respektive sida, vilket resulterar i sexpräglingperioder (PP).

tikala gemensamma stapeln för A och F. I PP 3–6 är strängarna alltmer markerade och det finns en klump på monogrammet avslut till höger, i den övre delen. Under PP 3 tillkommer en klump vid monogrammet avslut nere till vänster.

Frånsidan kan delas in i fem SSN och förändringarna ses främst i området runt den nedre sveakronan och årtalssiffran 7. Siffran 7 får en klump ovan och på den horisontella stapeln (frånsidans SSN 1, PP 3), därefter uppstår en större klump vid den vänstra delen av den nedre sveakronan (PP 4), en klump som sedan blir än större och sträcker sig till siffran 7 (PP 5). I PP 6 finns en klump nedanför den vänstra sveakronan. Frånsidan har också en liten klump över första årtalssiffran, som bara kan anas i PP 1 men blir tydligare ju fler mynt som präglas.

Åtsida 61ås2

Åtsidan 61ås2 är oftast kopplad till frånsida 61fs2, men en liten andel är kopplad till 61fs1. Kriterier för SSN och PP visas i tabell 3 och bilder i figur 4. Stampen till åtsidan kan delas in i sex PP. Under PP 1–4 finns det inga eller ringa defekter på åtsidestampen (SSN 0). De förändringar som sedan ses på åtsidan är en klump vid kvisten nära kvistkorset på vänster sida (SSN 1, PP 5). Klumpen växer och omfattar sedan bärskaft och bär vid kvistkryssat (SSN 2, PP 6), vilket innebär att man kan dela in åtsidan i tre SSN. I PP 6 är åtsidan kopplad till frånsidan 61fs1, i de övriga perioderna till 61fs2.

Frånsidan 61fs2 kan delas in i fem SSN. I SSN 0 ses inga eller endast ringa förändringar, därefter tillkommer en klump till vänster i den nedre sveakronans kronring (SSN 1). I nästa skede finns en sträng genom övre delen av MMI HM (SSN 2) och sedan kommer en klump/sträng vid M:s högra nedre del, en sträng som sedan når ut till kanten (SSN 3). I SSN 4 ses en klump vid högra kanten av sista 1:an i året.

Figur 3. Präglingsperioder (PP) 1–6 för kombinationen åtsida 61åsl och fränsida 61fs1.

Foto PP 2– 5: Magnus Wijk, Myntauktioner i Sverige AB. Foto PP 6: En Ebay-säljare som har gett tillstånd att publicera bilden. Författaren har fotograferat PP 1.

Åtsida PP SSN	Frånsida 61fs (no.) SSN	Antal obs ¹	Slitage av stamp som avlästs påpräglat mynt	
			Åtsida	Frånsida
1 0	2 0	2	Ingen/ringa	Inga/ringa
2 0	2 1	12	Ingen/ringa	Det finns en klump till vänster på den nedre sveakronans kronring
3 0	2 2	9	Ingen/ringa	En sträng går genom övre delen av myntmästarinitialen HM
4 0	2 3	7	Ingen/ringa	En liten klump finns på nedre högra delen av M. Det finns en klump på högra kanten av sista årtalssiffran
5 1	2 4	1	Åtsidan har en klump vid kvistkrysset	Som PP 4
6 2	1	2	Klumpen vid kvistkrysset är större än i SSN 1 och når bärskaft och bär	SSN 1 i tabell 2, dvs. det finns en klump ovan och direkt på 7

1) obs = observerade mynt. Sammanlagt undersöktes 33 mynt.

Frånsida 61fs1

Frånsidan 61fs1 är vanligen kopplad till åtsida 61ås1, men kan i SSN 1 (liten klump på ovensidan av den horisontella stapeln av 7) vara kopplad till åtsida 61ås2, i det skede då åtsidan har en stor klump vid kvistkrysset. Åtsidestampen är uppenbart i slutet av produktionen och har endast påvisats på två mynt i denna studie. Frånsidan är i SSN 2 (klump vid den nedre sveakronan) och 3 (klump vid den nedre sveakronan som når siffran 7) åter kopplad till 61ås1. Resultaten talar för att de två åtsidestamparna, 61ås1 och 61ås2, har använts parallellt eller i nära anslutning till varandra.

Klumpar

De fyra större klumpar som påvisades i denna studie (en på vardera 61ås2 och UEfs1samt två på 61fs1) har uppstått vid enpräglad struktur, som till exempel en siffra, en krona eller en krans. Det är kanske inte så konstigt då det rimligen finns spänningar i metallen där man slagit in en puns. För tre av de fyra större klumparna kunde påvisas att de blev än större. Det fanns bara ett mynt med den fjärde klumpen (på 61fs1 vid den vänstra sveakronan), så det gick inte att bekräfta att den blev större. Hos 61fs1 fanns en mindre klump på den nedre sveakronan innan det uppstod en stor klump. I de tre övriga fallen kunde jag inte observera att det hade funnits en liten klump på den plats där en större klump senare uppstod.

Mindre klumpar kan också uppstå vid strukturer och i denna studie skedde det framför allt i den senare delen av produktionen. Det finns också mindre klumpar som inte involverar strukturer. På de tre åtsidorna och fyra frånsidorna som undersöktes i denna studie påvisades i deras sista SSN minst 12 fristående mindre klumpar. Samtliga dessa fristående klumpar kunde ses, eller åtminstone skönjas, tidigt i produktionen. Möjligen orsakas dessa klumpar av små defekter i stampen redan innan den tas i bruk. De små klumparna blir något större efter hand och syns bäst i senprägling.

Några kommentarer

Genom att studera många mynt somprägats med samma stampar är det möjligt att indela stampen i olika slitagenivåer och därmed mynten i olikapräglingsperioder. Visserligen redovisas här åt- och frånsidor som

Tabell 3. Förändringar av 1761 års 1 öre med åtsida 61ås2 över tid indelat efter kriterier i tre stamps slitagenivåer (SSN) och sexpräglingsperioder (PP). I PP 1 – 5 är åtsidan kopplad till frånsida 61fs2 och i PP 6 till frånsida 61fs1.

Figur 4. Präglingsskeden (PP) 1-6 för åtsidan 61Ås2. I PP 1-5 är åtsidan kopplad till fränsidan 61fs2 och i PP 6 till fränsidan 61fs1.

Foto PP 1-5: Magnus Wijk, Myntauktioner i Sverige AB. Foto PP 6: En Ebay-säljare som har gett tillstånd att publicera bilden.

PP 2

PP 3

PP 4

PP 5

PP 6

är relaterade till en större klump, men metoden fungerar även med mindre klumpar och strängar. Så har till exempel Fredrik I:s 1-öresmynt från 1720, som endast har en åtsida kopplad till en frånsida, kunnat delas in i minst 5 PP (Larsson, opublicerade resultat).

Strängen mellan V och E på UEås syns inte eller syns endast mycket svagt på de exemplar som präglats sent i produktionen. Det kan bero på att lägre kraft använts vid präglingen, vilket kan medföra att strängen inte syns så tydligt. Ett otydligt perifert bladverk talar för svagprägling, men även andra faktorer kan spela in. Kan det också delvis bero på att sprickan i stampen tätas? I så fall skulle den ytliga metallen centralt om sprickan ha rört sig i perifer riktning i större grad vid stampslagen än metallskicket perifert om sprickan. Detta är dock en fråga som inte får sin lösning i denna artikel.

Visserligen är de undersökta mynten i denna studie inte slumpmässigt utvalda, men de har heller inte valts ut efter något särskilt kriterium. Därför är det rimligt att anta att antalet observationer inom respektive kategori i någon mån är relaterat till antalet slagna mynt inom kategorin. Vi kan ta frånsidan 61fs1 som exempel. I en tidigare studie (Larsson 2003, s. 65–66) påvisades frånsidan på 49 exemplar av sammanlagt 109 mynt från år 1761, då det präglades cirka 172 000 mynt. Det kan då beräknas att det präglades cirka 77 000 mynt med frånsidan 61fs1. Det var 35 observationer av 61fs1 i denna studie: 33 med 61ås1 och två med 61ås2. Varje observation representerar då 2 200 mynt med frånsidan. Med sådana beräkningar kan man till exempel jämföra hur länge åt- och frånsidor befinner sig i SSN 0, det vill säga inte har eller endast har ringa förändringar av stampen.

Sammanfattning

Artikeln ger exempel på att det är möjligt att dela in stamper i olika slitage-nivåer (SSN) och visar att kombinationen av SSN på åt- och frånsida ger olika präglingsperioder. Detta kan vara viktigt när man vill sortera mynten i stampkedjor i kronologisk ordning. De större klumpar som påvisades uppstod alla vid en struktur, till exempel vid siffra, en krona eller ett bladverk. Små klumpar kunde också vara relaterade till en struktur. Små fristående klumpar, det vill säga klumpar som inte var relaterade till en struktur påvisades på mynt tidigt i produktionen och blev långsamt något större ju längre produktionen pågick.

Tack

Magnus Wijk, Myntauktioner i Sverige AB, har fotograferat mynten där så anges. För två mynt har dock en säljare på Ebay gett sitt tillstånd att publicera fotona. Tack till professor Jens Christian Moesgaard för värdefulla synpunkter och kritik.

Förkortningar

fs: frånsida
MMI: myntmästarinitial
PP: präglingsperiod(er)
SSN: stampsplitagenivå(er)
ås: åtsida

Litteratur

Carlberg, D., Hemmingsson, B. & Wijk, M. *Sveriges mynt 1521–2021*, Wijk Antik, Stockholm 2022.
Larsson, B. *1 öre i silver från frihetstiden: En inventering av mynten och deras stamper*, Jönköping 2023.

Pensionering, ny ledelse og nye strukturer

Status for Den Kgl. Mønt- og Medaillesamling i København

I 2005 overtog Michael Andersen ledelsen af Den kgl. Mønt- og Medaillesamling efter Jørgen Steen Jensen. Michael Andersen var i forvejen leder af Nationalmuseets enhed Middelalder og Renæssance, og i de første år varetog han arbejdet med ledelsen af de to enheder separat. Senere blev enhederne formelt sammenlagt under navnet *Middelalder, Renæssance og Numismatik*, og endnu senere kom samlingen *Danmarks Oldtid* med i fællesskabet, som igen skiftede navn. Denne gang blev navnet *Oldtid, Middelalder og Renæssance*. Alle disse navne dukker stadig op ved søgninger på internettet. Møntsamlingen – Den Kgl. Mønt- og Medaillesamling – har indgået i de skiftende konstellationer som en af de mange samlinger i Danmarks Nationalmuseum og eksisterer uanfægtet i sin grundkerne.

Nu har Michael Andersen så valgt at gå på pension pr. 30/4-2026. Det blev først meldt ud meget kort tid før pensioneringen, så den fremtidige struktur lå klar ved udmeldingen. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling, samlingen *Danmarks Oldtid*, samt en runolog og nogle af arkæologerne fra Middelalder og Renæssance bliver forenet med kollegaer fra enheden *Miljøarkæologi og Materialeforskning* i den nye forskningsenhed *Arkæologi & Naturvidenskab*. Lederen af den nye enhed er Kristoffer Buck Pedersen, som blev uddannet forhistorisk arkæolog fra Københavns Universitet i 2005. Han har siden færdiggørelsen af sin uddannelse haft en række stillinger på det oprindelige Vordingborg Museum, som efter senere museumssammenlægninger indgår i Museum Sydøstdanmark, hvor han sluttede som kulturarvschef og vicedirektør. Indenfor sin egen forskning har Kristoffer hovedsagelig beskæftiget sig med ældre stenalder. Siden 1/8-2024 har han været leder af Nationalmuseets enhed *Miljøarkæologi og Materialeforskning*.

I Michael Andersens over 20 år som leder af Møntsamlingen er der sket en del ændringer i arbejdsgangene på Nationalmuseet, hvor der er indført en større specialisering i arbejdsopgaverne. Det betyder, at der i dag kun er en museums-

inspektør/seniorforsker ansat ved selve Møntsamlingen. Men der er ikke tomt på kontorerne. En anden inspektør, Salwa Amzourou fra *Samlingsenheden*, varetager *collections management*, det vil sige sørger for alt vedrørende registrering, opbevaring, ind- og udlån med meget mere. Desuden er der for tiden tre museumsinspektører ansat i *Danefæenheden*, Gitte T. Ingvardson, Jonas Johansen og Kirstine Pommergaard, som i fællesskab varetager gennemgange af de over 20.000 genstande – hvoraf hovedparten er mønter – som hvert år indleveres til danefæbehandling. Både Samlingsenheden og Danefæenheden ledes af Bobo Magid.

Det kan lyde som en rigid arbejdsopdeling og en lidt besværlig arbejdsdag med flere chefer. Men i praksis fungerer det godt. Mange af dagligdagens opgaver lapper lidt ind over hinanden, for eksempel laver danefæinspektørerne meget formidling af og forskning i nye fund, mens Salwa Amzourou og undertegnede blandt vores andre opgaver også varetager noget danefæarbejde.

Derudover har to ph.d.-studerende deres gang på Møntsamlingen. Rasmus H. Nielsen, Wolfson College/Oxford University, er ved at afslutte en afhandling om fund af romerske mønter, og i sommeren 2025 startede Mathias Kaas i et delprojekt indenfor det større projekt *Dark Age Economics*. Han foretager metalanalyser med henblik på proveniensbestemmelse af sølv fra den sølvfattige periode c. 600-800/900, og skal i den forbindelse analysere over 60 Wodan/monster sceattas, samt en lang række 'lokale' genstandstyper og halvfabricata.

Selvom strukturer og enhedsnavne ændrer sig, består Den Kgl. Mønt- og Medaillesamling som fagligt miljø og forskningssamling, og placeringen i forskningsenheden *Arkæologi & Naturvidenskab* åbner mulighed for nye samarbejder på tværs af fagområder – ikke mindst mellem numismatik, arkæologi og naturvidenskabelige analyser.

Helle W. Horsnæs

NUMISMATISK LITTERATUR

Nanouschka Myrberg Burström og Fleur Kemmers (red.)

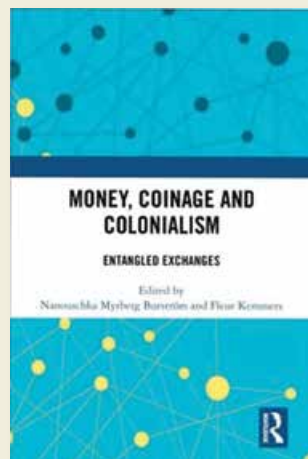
Money, Coinage and Colonialism Entangled Exchanges

Routledge, Abingdon 2025. 245 sider, illustreret. ISBN 978-1-032-52638-6 (indbundet), 978-1-032-52639-3 (hæftet), 978-1-003-40762-1 (e-bog).

Denne bog er publiceringen af foredragene fra et Round Table organiseret af Nanouschka Myrberg Burström (Stockholm) og Fleur Kemmers (Frankfurt) ved Den internationale numismatiske Kongres i Warszawa i 2022. Emnet var mønter og kolonialisme i bred forstand. Det behandles ud fra meget forskellige vinkler: valg af motiv på mønter, valg af mønternes form, analyse af møntomløbet, økonomisk struktur samt møntsamling og -forskning. De 13 publicerede bidrag dækker bredt geografisk: Europa fra Nordnorge til Syditalien, Indien, Østafrika, Vestindien, Andesbjergene og Indonesien. Også kronologisk dækker de stort set hele mønthistorien fra den græske oldtid til afkoloniseringen efter 2. verdenskrig.

Hverken mønter eller kolonialisme er naturligvis konstante fænomener over så stort et område og så lang tid. Hver periode og hvert område har sine egne specifikke forudsætninger og dynamikker. Men er der alligevel nogle fællestræk, som kan gøre sammenligningerne over tid og sted frugtbare – eller tværtimod, kan forskellene stillet op mod hinanden give nye indsigter?

Artiklerne er organiseret i tre grupperinger – Powerplay (5 artikler), Crossovers (4) og Entanglements (4) – som afspejler nogle af aspekterne af kolonialisme: ensidig magtudøvelse, gensidig inspiration og større netværk. De fleste artikler forholder sig til Chris Goddens forsøg på at opdele kolonialisme i tre hovedkategorier: Terra Nullius: Den koloniserende magt overtager et område uden at anerkende den koloniserede befolknings kultur; Shared culturel milieu: Den koloniserende magt har fælles kulturel ramme med den koloniserede befolkning; Common ground: Den stærke og den svage part har forskellige kulturelle rammer, men finder en måde at samarbejde, inklusiv kulturel udveksling, hvor begge føler, at de har kontrol og får udbytte.

Rory Naismith ser på, hvordan mødet mellem vikinger og lokale i England teoretisk kan have foregået i slutningen af 800-tallet, hvad angår økonomiske kontakter. Hvad angår reel værdi, var vikingernes brug af sølv efter vægt bedre end englændernes devaluerede mønter, hvilket gav mange muligheder for at tilpasse transaktioner til egen fordel. Naismith anvender paralleller fra slavetiens Afrika til at forsøge at indkredse de menneskelige relationer i mødet.

Julian Baker skriver om, hvorledes korsfarerne i 1204 erobrede store dele af Det byzantinske Rige. Først var selve idéen om kejserens mønt stadig så stærk, at korsfarerne prægede mønter i ren byzantinske stil. I slutningen af 1200-tallet havde kejserens mønt tabt sin aura, og de små korsfarerstater slog mønter i vesteuropæisk stil. Endeligt fra midten af 1300-tallet tog Venedig over og lod specifikt til brug i dette område præge underlødige mønter, der var dårligere end mønterne hjemme i Venedig.

Jon Anders Risvaag behandler de tyske købmænds forhold til fiskerne i Nordnorge i senmiddelalderen. Kontakten foregik i Bergen, og hanseaterne ønskede ikke, at i fiskerne fik rede penge, da de ved at forsyne dem med varer på kredit kunne få monopol på køb af fisk. Fiskerne var tilsyneladende tilfredse med ordningen, der sikrede dem stabile forsyninger.

Med Shreya Gupta skifter vi perspektiv. Hun skriver, hvorledes indere i 1800-tallet gennem møntsamling og -forskning kunne opnå anerken-

delse indenfor lærde selskaber i det koloniale Indien. Det krævede dog, at de tillagde sig den europæiske videnskabelige metode. Ofte havde de rollen som oversættere og formidlere af genstande til europæerne, men det skete også, at de fastslog deres eget navn i forskningen.

Pim Möhring tager os med til Indonesien under den anden verdenskrig, hvor japanerne udgav deres egne sedler, først en serie med hollandsk tekst og neutrale naturmotiver, siden en ny serie med indonesisk tekst og motiver. Formålet var at støtte indonesisk kultur som modvægt til den gamle koloniherre, men sedlerne var upopulære, da de førte til stor inflation.

Georgia Galani ser på ikonografien på kobbermønterne, der blev præget efter den romerske erobring i det nuværende nordøstlige Grækenland og nordlige Tyrkiet. De lokale møntsteder efterlignede motiver fra de romerske mønter, men valgte motiver, der symbolmæssigt også passede ind lokalt. De nyanlagte romerske kolonier prægede mønter med afbildninger af deres anlæggelse og symboler på deres blomstring.

Noa Corcoran-Tadd skriver om møntbrug i Andesbjergene i den spanske kolonitid. Det var her de store miner var, som forsynede Europa med sølv. Man har hidtil troet, at mønter ikke blev anvendt lokalt. Der er imidlertid et lille, men stadigt voksende antal møntfund fra området, der tyder på møntbrug. De små nominaler i sølv dominerer, som man ville forvente sig blandt enkeltfund. De allermindste nominaler i legeret sølv eller kobber er dog i modsætning til i Europa fraværende.

Jérôme Jambu skriver om den forbavsende langsomme start på møntanvendelsen på de franske besiddelser i Vestindien i 1600-tallet. Øernes oprindelige befolkning var ikke specielt interesserede i mønter, og det passede moderlandet godt at få betalt i lokale varer i stedet for rede penge. Værdi blev dog opgjort i penge, selv om mønter ikke stod for selve betalingen. Først da hollandske købmænd kom med rede penge, startede møntbruget så småt.

Karen Pallaver ser på Engelsk Østafrika omkring år 1900. Englænderne ønskede at erstatte kauri-skaller med mønter og sedler. De tilpassede møntsystemet til en fast vekselkurs mod kauri, men lykkedes ikke med at lave små nok valører. De lavede huller i mønterne til at sætte på snor ligesom kauri, men det blev ikke anvendt som tænkt af de lokale. Endelig måtte de opgive aluminiummønter pga. korrosion, og sedler havde det også svært i det tropiske klima.

Ulrike Wolf behandler valg af mønttyper på Si-

cilien og i Syditalien i klassisk og hellenistisk tid i krydsfeltet mellem grækere, punere og lokale befolkningsgrupper. Hun går både kvalitativt (motivernes symbolske betydning) og kvantitativt (antal gange over tid og rum, et møntmotiv anvendes) til værks og viser, hvorledes møntmotiver blev anvendt til at vise tilhør til Grækenland, men også hvordan ikke-grækere tilpassede motiverne til deres behov.

John Creighton skriver om Marseilles i århunderederne før Kristi fødsel. Byen var en vigtig station i handlen mellem Middelhavet og Nordeuropa. Dens karakteristiske bronzemønter blev efterlignet både i Pompeii, der tilhørte samme kulturkreds og manglede småmønt til handel, og i England, hvor mønterne blev anvendt på en helt anden måde, nemlig som ofringer langs Themsen.

Florent Audy behandler de efterligninger af islamiske sølvdirhemer, som blev præget af forskellige folkeslag i det, som i dag er Rusland og Ukraine, heriblandt vikinger. Han argumenterer for, at de hovedsagligt blev præget, når man manglede ægte dirhemer til sine udenrigskontakter, men at mønterne også blev anvendt som manifestation af sin egen identitet.

Nanouschka Myrberg Burström tager udmøntninger på Gotland i 11- og 1200-tallet op. Hun argumenterer for, at de var en metode at kontrollere og tjene på handelen gennem vekselafgifter. Ikke mindst var valget af kristne motiver på mønterne en markering af ståsted i korstogstiden, hvor man helst skulle placere sig, så man ikke selv blev angrebet ligesom de hedenske baltere.

Redaktørerne takker Sven Svenssons og Gunnar Ekströms Stiftelser for støtte¹, der muliggjorde sprogrevision og forbedret papirkvalitet og farvefotos. Det skal vi være glade for. Sproget er generelt letlæst og billedkvaliteten god. Når specielt sidstnævnte skal understreges, er det, fordi det faktisk ikke altid er tilfældet med Routledges publikationer. Desuden var to sider i mit anmelder-eksempel foldet og afskåret forkert, så de sad fast i ryggens indbinding og ikke kunne åbnes helt. Jeg har tidligere oplevet, at en bog fra Routledge var helt skævt indbundet. Er det værdigt for et forlag med Routledges prestige, hvis bøger ikke just er billige? Men det skal ikke lægges forfatterne og redaktørerne til last – de bør tværtimod takkes for et inspirerende bidrag, som åbner for en ny facit af den mangfoldige numismatik.

Jens Christian Moesgaard

1. Georgia Galani takker også Ekströms Stiftelse for støtte til hendes deltagelse i kongressen og udarbejdelsen af hendes tekst.

Ermanno A. Arslan

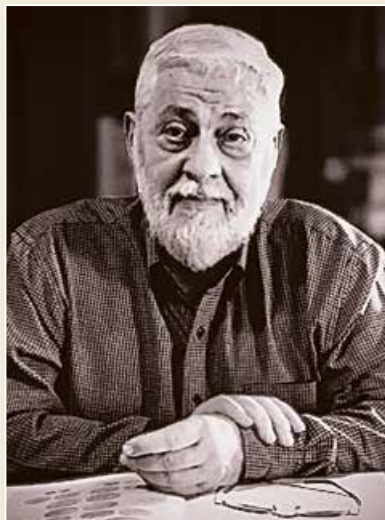
(15 augusti 1940 – 31 maj 2026)

Vår lärofader Ermanno A. Arslan har lämnat oss. Ermanno föddes i Verona under andra världskriget. Han tog studenten vid Manzoni-gymnasiet i Milano 1959 och studerade sedan i Padova där han utexaminerades läsåret 1962–63. Han arbetade i över sextio år som arkeolog och numismatiker, framför allt som museichef vid stadsmuseet i Castello Sforzesco i Milano 1975–2003. Han valdes därefter in den italienska vitterhetsakademien Accademia Nazionale dei Lincei 2003. I många år arbetade han också för Centro italiano di studi sull'altomedioevo i Spoleto. Ermanno kom att bli den senantika, folkvandringstida och tidigmedeltida numismatikens nestor. Man kunde alltid fråga honom om råd. Han var också en av de första internationella numismatikerna som insåg hur viktiga de skandinaviska solidusfynden var som referensmaterial för den italienska fyndhorisonten.

Redan 1987 använde Ermanno sig av Joan M. Fagerlies katalog över solidi i Sverige och Danmark som utgångspunkt för hans publikation av soliduskatten i Braone. Därefter publicerade han 1989 en ytterst viktig typologi för den ostrogotiska solidusmyntningen som definitivt kommer att utgöra en grundstomme för den fortsatta publiceringen av de yngsta solidusmynten i Skandinavien, särskilt fynden från Helgö och Gotland.

Publikationen av den stora soliduskatten i San Mamiliano di Sovana 2015 kom att bli ytterligare en milstolpe i Ermannos mångåriga insats för skandinavisk numismatisk forskning, inte minst då skatten var så tydligt kopplad till öländska skatter som Åby i Sandby socken. Efterarbetet med att identifiera stampkopplingar för Majorianus, Libius Severus, Anthemius och Glycerius lämnade han med varm hand över till nästa generation.

Fyndet av Comoskatten 2018 kom som en bekräftelse på att stafettpinnen lämnats över till betrodda medarbetare. Däremot var Ermanno väldigt angelägen om att omedelbart informeras om varje rapporterat nyfynd eller upptäckt i en skandinavisk samling av ostrogotiska solidi för Anastasius, Justinus och Justinianus. Han blev alltid glatt överraskad eftersom fynd- och spridningsbilden i

Skandinavien hela tiden kom att bli mer komplex.

Viktigast av allt för Ermanno (som själv hade armenisk invandrarbakgrund och utvandrad familj i Sverige) var att gynna samarbetet mellan yngre forskare över nations- och språkgränser. Ermanno brann för att skapa möjligheter för internationell forskning eftersom han förstod att solidi som präglats av den senromerska statsapparatusens ledare Ricimer, Gundobad och Odovaker och deras ostrogotiska efterträdare bara kunde förstås i ett större perspektiv som sträcker sig från Italien till Östersjön.

För Ermanno spelade det ingen roll om man var spanjor, svensk eller italienare – studien av det numismatiska fyndmaterialet skulle ena oss. På så vis kom vi yngre forskare från olika länder att mötas tack vare honom. Ivrigt påhejade av Ermanno började vi arbeta gemensamt för en tvärvetenskaplig metod som inbegrep fält- och laborativ arkeologi, numismatiska stampstudier och kritisk källforskning. Vi minns Ermanno med stor tacksamhet – han förde oss samman och lade ribban högt för framtiden.

*Grazia M Facchinetti, Milano
Svante Fischer, Uppsala
Fernando López Sánchez, Madrid*

ANSÖKNINGAR TILL
Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik

ANSLAG LÄMNAS FÖR VETENSKAPLIGA
ARBETEN INOM FRÄMST SVENSK NUMISMATIK:
FORSKNING, RESOR & PUBLIKATIONER

STIFTELSENS UPPGIFT ÄR:

- Köpa in föremål som saknas i KMK:s samlingar
- Ge bidrag till publikationer som kan tjäna svensk numismatisk forskning
- Stödja forskare i svensk numismatik

Stiftelsen sammanträder två gånger per år, en gång under våren, en gång under hösten. Ansökan ska vara stiftelsen tillhanda senast 15 februari, alternativt senast 15 september. Ansökningsblankett och information om ansökningar finns på hemsidan.

WWW.SVENSVENSSONSTIFTELSE.SE

- Månedlige netauktioner
- Startpriser ned til 50 kr.
- 30 år med samme ejer

FORENINGER & KABINETTER | NNU

Nordisk Numismatisk Union • Grundlagt 1935
Formand 2025-2028: Juha Hyötyläinen

Medlemmer:

Dansk Numismatisk Forening
Formand: Michael Wagner Christiansen
Hjemmeside: numismatik.dk
E-mail: formand@numismatik.dk

Føroya Myntsavnarafelag
Formand: Jóhannes Andreassen
Hjemmeside: myntsavnarafelag.qsite.dk
E-mail: ja@kallnet.fo

Myntsafnarafélag Íslands
Formand: Eiríkur Lindal
Hjemmeside: mynt.is
E-mail: eirikur@lindalsal.is

Norsk Numismatisk Forening
Formand: Guttorm Egge
Hjemmeside: norsksnum.org
facebook.com/Norsksnumismatiskforening/
E-mail: sverdy@online.no

Numismatiska Föreningen i Åbo
Ordförande: Tom C. Bergroth
E-post: tom.bergroth@gmail.com

Skånes Numismatiska Förening
Ordförande: Kristian Riesbeck
Hemsida: sknf.se
E-post: foreningen@sknf.se

Suomen Numismaattinen Yhdistys/
Numismatiska Föreningen i Finland
Ordförande: Juha Hyötyläinen
Hemsida: snumis.fi
E-post: jumailhy@gmail.com

Svenska Numismatiska Föreningen
Ordförande: Curt Ekström
Hemsida: numismatik.se
E-post: info@numismatik.se

Den kongelige Mønt- og Medaillesamling,
Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12,
1220 København K, Danmark
Michael Andersen
Hjemmeside: natmus.dk
E-mail: michael.andersen@natmus.dk

Ekonomiska museet/Kungl. Myntkabinettet
Narvavägen 13-17, Box 5428,
114 84 Stockholm, Sverige
Cecilia von Heijne
Hemsida: myntkabinettet.se
E-mail: Cecilia.vonHeijne@shm.se

Historiska museet vid Lunds Universitet
Krafts torg 1, 223 50 Lund, Sverige
Andreas Manhag
Hemsida: luhm.lu.se
E-post: andreas.manhag@luhm.lu.se

Myntkabinettet, Kulturhistorisk museum,
Universitetet i Oslo
Frederiksgate 2, Oslo
Postadresse: Postboks 6762. St. Olavsplass, 0130 Oslo
Håkon Roland
Hjemmeside: khm.uio.no
epost: hakon.roland@khm.uio.no

Myntsafn Seðlabanka og Þjóðminjasafns
Þjóðmynjasafn Íslands
Suðurgötu 41, 102 Reykjavík, Island
Hrönn Konráðsdóttir
Hjemmeside: thjodminjasafn.is
E-mail: hronn.konradsdottir@thjodminjasafn.is

Numismatiska samlingarna, Finlands
nationalmuseum
Besöksadress: Kanervikkotie 4, Vanda.
Postadress: PB 913, 00101 Helsingfors
Frida Ehrnsten
Hemsida: kansallismuseo.fi/sv/samlingar
E-post: frida.ehrnsten@kansallismuseo.fi

Numismatiska Forskningsgruppen,
Stockholms universitet
106 91 Stockholm, Sverige
Professor Jens Christian Moesgaard
Hemsida: archaeology.su.se/
numismatiska-forskningsgruppen
E-post: jens.christian.moesgaard@ark.su.se

Uppsala universitets myntkabinett
Besöksadress: Universitetshuset, Biskopsgatan 3
Postadress: Gustavianum, Uppsala universitets museum,
Akademigatan 3, 753 10 Uppsala, Sverige.
Ragnar Hedlund
Hemsida: coincabinet.uu.se
E-post: myntkabinettet@gustavianum.uu.se

NTNU Vitenskapsmuseet
Erling Skakkes gate 47 B
Postadresse: Institutt for arkeologi og kulturhistorie,
7491 Trondheim, Norge
Jon Anders Risvaag
Hjemmeside: ntnu.no/museum/start
E-post: jon.risvaag@ntnu.no

Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger
Peder Kloys gate 30A, Våland. Postboks 8600 Forus,
4036 Stavanger, Norge
Linn Eikje Ramberg
Hjemmeside: uis.no/nb/arkeologisk-museum
E-post: linn.l.ramberg@uis.no

Sælg mønter og medaljer på auktion

*Charles II, 1660–1685
5 Guineas 1672, London
Hammerslag: 70.000 kr.*

*Vikingerne i Northumbria ca.
921–927 Penny
Hammerslag: 70.000 kr.*

*Romerriget
Lucius Verus, 161–169 e.v.t.
Hammerslag: 85.000 kr.*

*Christian V, 1670–1699
Søslaget i Køge Bugt,
sølvmedalje 1677
Hammerslag: 440.000 kr.*

*Rusland
Alexander III
"Memory of the Opening of
St. Peterburg Maritime Canal"
sølvmedalje 1885
Hammerslag: 60.000 kr.*

BRUUN RASMUSSEN

PART OF THE BONHAMS NETWORK

bruun-rasmussen.dk